

Аляксей Пяткевіч: жыццё для Беларусі

Крыніца друкавання: Габрусевіч, С. Аляксей Пяткевіч: жыццё для Беларусі / Сяргей Габрусевіч // Гісторыя і культура. – 2001. – 29 сакавіка. – С. 6.

Сёлета 30 сакавіка спаўняецца 70 гадоў Аляксею Міхайлавічу Пяткевічу, прафесару кафедры беларускай культуры, сябру Саюза пісьменнікаў Беларусі, выдатнаму навукоўцу і актыўнаму грамадскаму дзеячу сучаснай Беларусі. Пісаць пра чалавека, які амаль паўстагоддзя аддаў службы айчынай культуры, які актыўна ўдзельшчае ў яе развіцці і ўзбагачэнні - справа адказная. А калі гэты чалавек твой калега, сябра, настаўнік, і ты бачыш амаль штодзённа яго працу і ўчынкі ва ўмовах не лепшых для айчынай культуры, яе творцаў і прыхільнікаў, то гэтая адказнасць узрастае шматкроць.

Наш юбіляр нарадзіўся ў мястэчку Новы Свержань, што на Стоўпцаўшчыне, на берагах чароўнага Нёмана. Паселішча гэта вядома з XV стагоддзя як вялікакняжацкае ўладанне. У XVI стагоддзі ўжо са статусам мястэчка яно пераходзіла з рук у рукі, пакуль у 1575 годзе яго не набыў Мікалай Кшыштаф Радзівіл «Сіротка». У 1588 годзе ён збудаваў тут кальвінскі збор, які пазней быў перароблены ў Петрапаўлаўскі касцёл, а ў 1592 годзе тут жа была пабудаваная і праваслаўная Успенская царква. Мясціца, як і большасць падобных да яго ў Вялікім княстве Літоўскім, было асяродкам розных культураў і канфесіяў з багатымі традыцыямі талерантнасці і звычаёнасці. На працягу стагоддзяў Новы Свержань уваходзіў у Мірскае графства Радзівілаў. У 1742 годзе Міхал Казімір Радзівіл «Рыбанька» пабудаваў знакамітую Свержанскую фаянсавую мануфактуру. У гэтым месцы з пакалення ў пакаленне перадавалася павага да старажытных беларускіх традыцыяў і культуры.

Лепей за усё пра сябе напісаў сам Аляксей Міхайлавіч у выдадзеным Гарадзенскім дзяржуніверсітэтам імя Янкі Купалы да яго 70-годдзя бібліяграфічным аглядзе навукова-педагагічнай дзейнасці. Нагадаем толькі асноўныя моменты і дасягненні яго доўгага і багатага жыцця.

Атрыманне першапачатковай адукацыі для Аляксея Міхайлавіча супала з цяжкімі выпрабаваннямі беларускага народа напярэдні, пад час і пасля другой сусветнай вайны. У 1938 годзе ён пайшоў у польскую школу ў сваім родным мястэчку адразу ў 2-гі клас. Бо самастойна навучыўся чытаць і пісаць па-польску і па-беларуску. Працягваў адукацыю ў беларускай школе пры Саветах, пры немцах, зноў пры Саветах, каб урэшце ў 1946 годзе скончыць Навасвержанскую сямігодку. Далей пачалося навучанне ў сярэдняй школе №1 у Стоўпцах. Пасля яе заканчэння Аляксей Міхайлавіч паступае на філалагічны факультэт, аддзяленне беларускай мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гэта быў 1949 год. Прыродныя здольнасці, адукаванасць і працавітасць вылучалі яго сярод іншых студэнтаў. Па заканчэнні ў 1954 годзе ўніверсітэта Аляксею Пяткевічу прапанавалі прадоўжыць вучобу ў аспірантуры, на што ён пагадзіўся. На працягу трох гадоў (1954-1957 гг.) пад кіраўніцтвам дацэнта Ю.С.Пшыркова Аляксей Міхайлавіч паспяхова распрацоўваў навуковую тэму «Псіхалагічны аналіз і праблемы характару ў прозе К. Чорнага». Менавіта на яе падставе ў 1963 годзе ў Акадэміі навук Беларусі была абаронена кандыдацкая дысертацыя, а пазней у 1981 годзе тэма аформілася ў грунтоўную манаграфію «Сюжэт. Кампазіцыя. Характар: Аб прозе Кузьмы Чорнага» (Мн., 1981). Пасля заканчэння аспірантуры малады Аляксей Пяткевіч быў накіраваны на працу ў акадэмічны інстытут літаратуры ў Менску. Аднак па сямейных абставінах, а галоўнае па ўласным жаданні выбраў працу ў Гарадзенскім педагагічным інстытуце. Так у 1957 годзе ў нашым прынёманскім горадзе апынуўся чалавек, які сваім жыццём і дзейнасцю зрабіўся неад'емнай часткай яго гісторыі і культуры.

Нарадзіўшыся блізка вытокаў славутага Нёмана, Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч пражыў жыццё на берагах яго магутнага сярэдняга цячэння.

Большую частку свайго жыцця Аляксей Міхайлавіч звязаў з Гродна і з педагагічным інстытутам, які ў 1978 годзе быў рэфармаваны ва ўніверсітэт. А.М.Пяткевіч быў адным з ініцыятараў і актыўным змагаром за наданне Гарадзенскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту імя Янкі Купалы. Удалося, перамаглі, таму сёння і выкладчыкі, і студэнты, і выпускнікі з гонарам абвешчаюць, што працуюць і вучыліся ва ўніверсітэце вялікага беларускага дзеяча Янкі Купалы.

Працоўная кар’ера маладога А.М.Пяткевіча пачыналася з пасады выкладчыка кафедры літаратуры. З досведам і дасягненнямі прыходзілі пасады і званні - старшы выкладчык, дацэнт, у 1968-1974 гадах загадчык кафедры беларускай літаратуры. Як выкладчык і спецыяліст-літаратуразнаўца чытаў розныя курсы для студэнтаў: вусная народная творчасць, гісторыя беларускай літаратуры, уводзіны ў літаратуразнаўства, тэорыя літаратуры. Нядзіўна, што Аляксей Міхайлавіч быў запрошаны ў склад аўтараў, якія распрацоўвалі і пісалі падручнікі для ВНУ па гісторыі беларускай літаратуры: “Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры. Т.-2, “Мн., 1969”, “Гісторыя беларускай літаратуры. XIX - пачатак XX ст. Мн., 1981; 2-е выд. Мн., 1998”. Цудоўны лектар, культурная і інтэлігентная асоба, актыўны грамадзянін і патрыёт, сумленны і добры чалавек - усё гэта вылучала Аляксея Міхайлавіча сярод іншых выкладчыкаў. І студэнты гэта адчувалі, любілі і любяць яго ад шчырага сэрца.

Ужо ў сярэдзіне 80-х гадоў Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч настойліва ставіць перад адміністрацыяй Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта пытанне наконт стварэння кафедры беларускай культуры. Пасля доўгіх часоў нігізму і русіфікацыі мова і культура беларускага народа, карэннага насельніцтва нашай краіны, апынулася на мяжы знішчэння. Боль за гэта, адчуванне, што няведанне ўласнай духоўнай спадчыны збядняе беларусаў, штурхнула А.М.Пяткевіча на барацьбу за стварэнне такой кафедры. Ды і само жыццё паказвала, што аб’якаваець да культуры ўвогуле і нацыянальнай у тым ліку, культываваная камуністычнай уладай Савецкага Саюзу, не спрыяла фармаванню высокакваліфіцаваных ды інтэлігентных спецыялістаў, асабліва ў гуманітарных кірунках. Нарэшце, у 1990 годзе адміністрацыя ўніверсітэта падтрымала ініцыятыву А.М. Пяткевіча, і была створана кафедра беларускай культуры. Спачатку яе ўзначаліў прафесар, доктар філалагічных навук Павел Уладзіміравіч Сцяцко, а Аляксей Міхайлавіч працаваў дацэнтам кафедры. З 1991 года ўжо ен сам узначаліў кафедру і паспяхова кіруе ёю па сённяшні дзень. У 1994-м атрымаў званне «прафесар» па спецыяльнасці «беларуская культура».

Лёс А.М. Пяткевіча і звязанай з ім кафедры з’яўляецца яскравым адлюстраваннем унутрыпалітычнай сітуацыі на Беларусі. Калі наменклатура і чыноўнікі са страху праводзілі беларусізацыю, адносіны да беларускай

культуры былі актыўнымі, і кафедра развівалася без праблемаў. Толькі змяніўся курс, толькі беларуская мова і культура зноў сталіся цяжарам для зрусіфікаванай і расейскай наменклатуры, адразу адносіны да кафедры пагоршыліся.

Усе гэтыя перамены праходзяць праз сэрца вялікага чалавека А.М. Пяткевіча. Часам мы, яго супрацоўнікі, здзіўляемся, як ён вытрымлівае, як яму хапае мужнасці і змогі заўсёды быць ветлівым і культурным? Відаць, гэта таму, што ён сапраўды шчыры, сумленны і культурны чалавек, які жыве ў суладдзі з Богам, прыродай і людзьмі. А яшчэ ён Беларусь, ён жыве ў родным краі! Ён ніколі не дэманструе сваё нацыянальнае аблічча, нацыянальную існасць, нацыянальную тоеснасць. У гэтым няма неабходнасці. Разам з тым перад ім ніколі не ўзнікалі пытанні: ці варта быць беларусам? Ці заўсёды трэба быць беларусам? «Люблю рускіх, Расею, - напісаў яшчэ у сярэдзіне 60-х гадоў мінулага стагоддзя Янка Брыль, - люблю Украіну... Але ніколі яшчэ не пашкадаваў, што я беларус, ніколі не захацеў быць нейкім іншым, таксама як ніколі яшчэ не прыходзіў да недарэчнай думкі... стаць жанчынай. Я беларус таксама, як я мужчына, і проста не магу глядзець на свет інакш».

Навуковы даробак прафесара Аляксея Міхайлавіча Пяткевіча складае больш за 350 пазіцыяў: манаграфіі, падручнікі, артыкулы ў часопісах, зборніках і энцыклапедыях, шматлікія рэцэнзіі. У іх мы бачым грунтоўнага, аб'ектыўнага і рознабаковага даследчыка; літаратуразнаўцу, літаратурнага крытыка, культуролага. Прафесар Пяткевіч - удумлівы тэарэтык культуры. Менавіта гэта вызначыла прадмет і тэматыку навуковых даследаванняў А.М. Пяткевіча - гісторыя культуры нашага заходнебеларускага краю. Яго кнігі «Літаратурная Гродзеншчына» (1996), «Людзі культуры з Гродзеншчыны» (2000) ўражваюць сваёй глыбокай сутнасцю, формай, факталагічнай насычанасцю і шляхетнасцю. Гэта сапраўды ўнікальныя кнігі. Дзякуючы, першай кнізе, надзвычай багатай на факты і імёны, былі вернуты з забыцця постаці шматлікіх нашых таленавітых землякоў, жыццёвы лёс якіх склаўся трагічна і не дазволіў больш ярка рэалізаваць свой творчы патэнцыял. А сапраўдную вартасць даведніка «Людзі культуры з Гродзеншчыны» мы сёння яшчэ не ўстане аб'ектыўна ацаніць.

Аляксей Міхайлавіч катэгарычна не падзяляе прынятыя з савецкіх

часоў у нашай навуцы погляды, што вывучэнне гісторыі і культуры роднага краю, «малой Радзімы» з'яўляецца, чамусьці, другасным у параўнанні з нібыта глабальнымі «акадэмічнымі» праблемамі, заняткам для аматараў, а не сапраўдных прафесійных навукоўцаў. Наадварот, на думку А.М. Пяткевіча, менавіта праз вывучэнне свайго краю, спазнанне сваіх каранёў і выхоўваецца сапраўдны патрыятызм, без якога немагчыма станаўленне сваіх каранёў і гарманічна развітай творчай асобы. Такі падыход Аляксей Міхайлавіч настойліва праводзіць у сваіх шматлікіх публікацыях, пад час лекцыяў, у працы з дыпломнікамі і курсавікамі. Гэтаму ён вучыць і сваіх малодшых калег па кафедры беларускай культуры.